

ADALETİ GÜÇLENDİRME FONU YARGININ BAĞIMSIZLIĞI VE SAYGINLIĞI SORUNUNA DÖNÜŞMEKTEDİR

Av. Teoman ERGÜL (*)

Antik çağ filozoflarından Pamukkaleli Epiktetos, birinci yüzyılda köle olarak dünyaya gelmiştir. Roma'da «kaba, ahmak ve hain bir adama» satılmıştır. İsmi lazım olmayan bu adam, Epiktetos'un bacağına bir kışkaçla burkarak eğlenirmiş. Zavallı köle de çaresiz sadece (Efendimiz, bacağımı kıracaksın) diye yakınmakla yetinirmiş. Nihayet bir gün, bu ahmak adam eğlencesini sürdürürken Epiktetos'un bacağına kırar; Epiktetos'un, soğukkanlılıkla, sadece şunları söylediğini biliyoruz: «Kıracağımı söylemiştim, işte kırdın.»

Günümüzde akıllı, zarif, zeki insanlar pekçok soruna Epiktetos'un efendisi gibi yaklaşıyorlar. Hiçbir ikazı, şikâyeti dinlemiyor; aldıkları sonuçlara bile aldırıyorlar. Ellerindeki yetkilerle ilişkileri devamlı geriyorlar; sürekli yeni sorunlar çıkarıyorlar. Bu konuda her alanda pekçok örnek vermek mümkün. Biz bu yazıda sınırlı olarak sadece yargı alanında yapılan son işlere ve yarattığı kaosa, üzüntüye ve sorunlara değinmek istiyoruz.

Siyasal iktidarın ve yandaşlarının Türkiye'de değişim iddialarına ve bu yönde örnekler vermelerine; devletçiliğe ağıtlar yakıp gömme gayretlerine karşın; önce Adalet Bakanlığınca bir Vakıf kurularak dosya ticaretine başlandı. Bu gayret, «**sanayide devletten**», «**kırtasiyeci devlete**» geçildiğinin; «**sanayici devletten**», «**bezirgan devlete**» yönelindiğinin bir işareti idi, oysa... Bu aşamada adalet hizmetine saygısını korumağa çalışan baroların ve avukatların direnmesi sonucu yapılan işin Vakıfla yürümeyeceği anlaşılınca 3454 sayılı Adalet Teşkilâtını Güçlendirme Fonu kurulmasına dair kanunla, Adalet Bakanlığı emrinde bir fon kurulması yoluna gidildi.

(*) Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi. Manisa Barosu Avukatlarından.

Bu fonun, diğer fonların taşıdığı bütün hastalıklarla yüklü olarak doğduğu gerçektir. Hatta prematüre dahi sayılabilir. Anayasa Mahkemesi kısa sürede bu yasanın bir kısmını iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararından sonra, Fonun gelirleri arasında sayılan «dosya» ile «basılı evrakın» ayrı ayrı hükümlere tâbi olduğu ortaya çıkmış ve adalet hizmetlerinde kullanılacak «dosya» konusunda «fon lehine bir tekel» söz konusu olduğu halde, «basılı evrak» için böyle bir durumun söz konusu olmadığı kesinlik kazanmıştır. Aslında bu konuda yasa da açıktır.

Ancak, 1991 yılı için Adalet Bakanlığı yeni bir sürpriz hazırlamış; adalet hizmetlerinde çokça kullanılan «basılı evrak» için de «dosya» hükümlerini uygulamak yoluna gitmiştir. Önce bunun «satış» şeklinde olmasını bir genelge ile Savcılıklara bildirmiş; bilahare 19 sayılı bir genelge ile de bu konuda zorunluluk getirmiştir. Anadolu'da bir savcının emri şöyledir: «Kalem müdürleri ve personeli bundan böyle Başsavcılığın mührünü taşımayan basılı evrak kabul etmeyecek ve mühürlü ve makbuzlu olmalarına dikkat edeceklerdir.»

Bu «basılı evrak» arasında en çok kullanılan tebliğ zarfını örnek olarak incelediğimizde; tebliğ zarflarının 7201- sayılı Tebligat Kanununun 60 ncı maddesine dayanılarak hazırlanan Tebligat Tüzüğüne göre düzenlendiğini görmekteyiz. Bu tüzük hükümlerinde Cumhuriyet Başsavcılığının mührünü taşıyan ve Fon tarafından satılacak zarfların kullanılacağına dair bir hüküm yoktur. Aslında Fon kanununda da böyle bir hüküm yoktur. Bu icra işleminde kullanılan ve yine bir tüzüğe göre hazırlanan evrak için de geçerlidir.

Bunların yasalara ve tüzüklere aykırı olarak kullanılma zorunluluğu getirilmesi bir fiili durum yaratmadır. Çeşitli sakıncaları yanında adaletin saygınlığına ve yargı bağımsızlığına karşı sinsi bir tertip niteliği de taşımaktadır.

Devletçiliğin yadsındığı, özelleştirme iddialarının yaygınlaştığı, hatta bu yoldaki tecrübelerin Sovyetler Birliğine ihraç edildiği iddialarının gerine gerine ileri sürüldüğü günlerde, devletin, üstelik de yargı alanında tebligat zarfı ile kâğıt ile uğraşması tertibin kanıtıdır. Ekonomide, kalkınmada büyük düşünüldüğü iddiaları ile uyuşmamaktadır. Devletin yargı erkine, böyle küçük organizasyonlar ve yasadışı sayılacak yollarla kaynak yaratmağa çalışma-

sı bülbülü eti için kesmekle e de erde olduğu gibi yargıda herkesin birbirine karşı gelmesi sonucunu verecek bir davranıştır.

Nitekim, aynen böyle olmuş ve Danıştay 10. Dairesi, Adalet Bakanlığının bu genelgesi hakkında açılan d valarda  u gerek erle yürütmeyi durdurma kararları verme e ba lamı tır: «3454 sayılı Kanunun **'fonun kaynakları'** ba lı ını taşıyan 3. maddesi (e) bendi, kimi i  ve davalarda kullanılacak dosya gömlekleri ve basılı evrakтан alınacak ücretleri fon gelirleri arasında saymıştır. Aynı maddenin son fıkrası **'(e) bendinde belirtilen i  ve davalarda yalnız Adalet Bakanlığınca bastırılan veya temin edilen dosya gömlekleri kullanılır. (d) ve (e) bendlerine göre alınacak ücretler her yıl Ocak ayında bu Bakanlıkça belirlenir.'** hükmünü taşımaktadır. G r ld  u gibi, maddenin (e) bendinde **'basılı evrak'** ve **'dosya g mle i'**nden alınacak ücretten söz edilirken, son fıkranın ilk cümlesinde; **'(e) bendinde belirtilen i  ve davalarda yalnız Adalet Bakanlığınca bastırılan veya temin edilen dosya gömlekleri kullanılır'** denilmek suretiyle **'basılı evrak'** uygulamanın dışında bırakılmıştır. Bu durumda, yasada öngörülmeyen bir biçimde basılı evrakın sadece Fon merkezince bastırılıp satılmasını zorunlu kılan 19 numaralı genelge 3454 sayılı Yasaya aykırı biçimde düzenlenmiştir.»

A lında uygulamanın yasadı ılı ını anlamak ve bunu önlemek için aşağıda göreceğimiz gibi böyle bir karara gerek de yoktur.

Doğal olarak bu yürütmenin durdurulması kararlarının hemen uygulanması gerekirken Türkiye'nin her tarafında C. Ba savcılıkları fiili durumu devam ettirme çabasına girmişlerdir. Cumhuriyet Ba savcılarının Adalet Bakanlığının yasalara ve tüzüklere uygun emirlerini dinlemeleri gerekir. Yasaya açıkça aykırı ve Danıştay kararı ile de yasadı ılı ı/ill gall i teyit edilmiş bir emri uygulamalarının hiçbir mazereti olmamakla beraber anlayışla karşılanabilir.

Adalet Bakanlığının emri ile **«zorla»** satılan **«basılı evrakın»** depolarda unutulmuş, yasal koşulları de i mi  evrak bulunması da önemli sayılmayabilir.

Özel olarak bastırılmış ya da bilgisayarlardan alınmış, tüzük ve yönetmeliklere uygun basılı evrakтан makbuz kesilerek Fon'a, dolayısıyla hâkim ve savcılar için tatil köylerine, h kimevlerine, lojmanlara... da gelir toplanmak istenmiş olabilir.

Ama kendi kalem müdürlerinin ve personelinin  miri ve usul işlemlerinin de doğal sorumlusu olan hâkimlerimizin uygulamakla

zorunlu oldukları yasa ve tüzük hükümlerine karşı tavırlarını nasıl yorumlamalı?

-Yıllardır her devirde ve platformda bağımsızlığını savunduğumuz hâkimlerimizin, Adalet Bakanlığının ve Cumhuriyet Başsavcılığının emir ve talimatlarına itirazsız uymaları ve **emir** olarak kabul etmelerine ne demeli?

Örnek mi istiyorsunuz: «**İstek sahibinin talebi, (.....) C. Savcılığının 5.3.1991 gün ve 991/61 sayılı yazıları gereğince reddine, masraf alınmak suretiyle talimata uyulmasına. 7.3.1991 Hâkim...**» Bu sadece bir örnek, bir başka hâkim bu konudaki dilekçe üzerine duruşma açmağa karar vermiş ve bu süre içinde Adalet Bakanlığının tavrının belireceği hesabını yapmıştır.

Sonunda da şu kararı vermiştir: «Dava memur müamelesini şikâyetir. Davacı ile ilgili icra müdürlüğü arasındaki uyumsuzluk, icra takiplerinde Adalet Teşkilatını Güçlendirme Fonunca bastırılan evrakların kullanılmasının **zorunlu olup olmadığı** noktasında toplanmaktadır. Adalet Bakanlığının 16.1.1991 gün ve 19 sayılı genelgesi ile icra takiplerinde fon tarafından bastırılan basılı evrakın kullanılması zorunlu kılınmıştır. İlgili genelge 3454 sayılı yasaya dayanılarak düzenlenmiştir. Söz konusu genelgenin yasaya aykırı olup olmadığını denetleme görevi ve yetkisi idari yargı organına aittir. Genelge, idari yargı organınca iptal edilmedikçe ya da iptal edilip de muhatap olan idarece buna uyulmadıkça genelgenin yasaya yakınlığı diğer mercilerce resen nazara alınarak buna göre uygulama yapmak mümkün değildir. Kaldı ki, Danıştay 10. Hukuk Dairesince daha önce verilen yürütmeyi durdurma kararı da idarenin savunması alındıktan sonra kaldırılmıştır. Tüm bu nedenler karşısında İcra Müdürlüğünün mezkûr kararında yasaya ve usule aykırı bir yön görülmediğinden vaki şikâyetin reddine karar vermek gerekmiştir.»

Bu karara karşı sadece temyiz dilekçesinden bir bölümü vermekle yetinmekteyiz: «Necip Bilge'nin 1983 baskı, Hukuk Fakültelerinin birinci sınıflarında okutulan Hukuk Başlangıcı kitabında aynen şu belirtilmektedir. **Adalet Mahkemeleri iptal kararı vermemekle birlikte, tüzüğe veya kanuna aykırı yönetmelik hükmünü uygulamamakla yükümlüdürler.** Ayrıca, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'ün Yönetim Hukuku adlı kitabında, «yasaya ve tüzüğe aykırı olan yönetmelikler, yargı yerleri tarafından uygulanmaz.»

Bir başka İcra Tetkik Mercii Hâkiminin verdiği kararın gerekçesi daha da ilginçtir: «Danıştay kararının muhatapı Adalet

Bakanlığıdır ve bu kararın uygulanması Adalet Bakanlığından talep edilebilir. Hâkimler Kanununun 5. maddesine göre **Adalet Bakanlığı yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere, hâkim ve savcılar üzerinde gözetim hakkına sahip olup yine aynı kanunun 65. maddesinin f bendine göre, Adalet Bakanlığının mevzuat uyarınca verdiği talimatı yerine getirmemek hâkimler hakkında disiplin suçunu oluşturur.** Yine 19 Mart 1991 tarih ve 21113 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğine göre **Adliye müfettişleri idari konularda Bakanlık genelgelerini izleme ve uygulama konusunda hâkimlere not vermektedirler.** Bunlardan anlaşılabileceği üzere Hâkimler, Adalet Bakanlığının idari mahiyetteki genelgelerine uymak zorunlu olduğu gibi, icra müdürlerinin de Bakanlık genelgesine uyma zorunluluğu vardır.» (İzmir Barosu Dergisi, Nisan 1991, s. 2, sh. 6).

Bu kararlar, bağımsız ve güvence altında olmasını istediğimiz hâkimlerimizin, bu bağımsızlık ve güvencenin sadece vatandaşlar arasındaki ihtilaflar için gerekli olduğunu sandıklarını göstermektedir. Oysa vatandaşlar arasındaki sorunların çözümleri genellikle kolay ve basittir. Önemli ve zor olan vatandaş ile devlet arasındaki ihtilafların adalete ve yasalara uygun olarak çözümlenmesidir ve bize kalırsa yargıç güvencesi sadece bu durum için aranmalıdır. Hâkim güvencesi vatandaş için sadece bu durumlarda önem taşıyacaktır. Yoksa, hâkimin vatandaşa karşı güvencesi imtiyaz haline dönüşür ve demokratik bir istem de sayılamaz. Ayrıcalık peşinde koşmak, korporatif yarar ve çıkarlar sağlama eğilimi, Cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı olduğu gibi özlediğimiz demokratik yapı için de potansiyel tehlikeler içerir.

Yazımızın başına dönersek; basit sorunlarla yıpratılan kurum ve kavramlardaki yozlaşmanın, hayıflanmakla önüne geçilemeyeceğini ve eski saygınlıkların kolayca kazanılamayacağını hep birlikte göreceğiz, yaşayacağız. Onun için biz bu ve benzeri konularda, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavgasında avukatlarla birlikte hâkimlerimizi de göreve, basirete ve inançlı davranmağa çağırıyoruz. Yoksa, varacağımız noktanın ayıbı hepimizin olacaktır.